

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ורא תשפ"ד

ויוציאנו ה' ממצרים באותות – זה המטה

ענין המטה נזכר בפרשה כמה פעמים לעשות בו את האותות והמכות. ובהגדה של פסח דרשו חז"ל את המקרא בפר' כי תבא יווציאנו ה' ממצרים וגו' ובאותות/ ד'באותות זה המטה/ כמו שנאמר זאת המטה הוזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות/ והיינו דפירוש הפסוק הוא דה' הוציאנו ממצרים ע"י המטה.

ולכאורה אינו מובן דבפשטות המטה לא היה אלא היכי תימצי לעשות בו את המכות, אבל היציאה עצמה הייתה ע"י המכות, אכן בפסוק מבואר דהיציאה עצמה נחשבת שהייתה ע"י המטה.

ונראה בכיאר הדברים דהנה איתא בחז"ל (פרקי דר"א פ"מ, ובת"י בשלח י"ד, כ"א) דעל המטה היו כתובים עשר המכות, ולרבי יהודה היה כתוב דצ"ך עד"ש באח"ב, וכיאר הענין דהמכות היו כתובים על המטה, היינו שכח המכות מונח ונמצא במטה. אשר לפי"ז מבואר דמה שהמכות נעשו ע"י המטה, לא היה זה רק היכא תימצי בעלמא שעל ידי המטה תהא ההכאה, אלא כל כח המכות באו מכח המטה, דכח המכות עצמם היה מונח במטה, ולכן הוא דהיה צריך את ההכאה במטה, שרק ע"י ההכאה במטה שבה מונח כח המכות, היה אפשר שיבואו המכות.

והנה איתא בחז"ל (פרקי דר"א שם ועוד, ונרמז בדברי הת"י דלהלן) שהמטה היה בגינתו של יתרו, ולא הצליח שום אדם להוציאו, עד שמסרו הקב"ה למשה רבנו. וכיאר הדברים דכיון דהמטה היה מטה מיוחד שיש בו כח לעשות את המכות, על כן לא שייך ליטלו זולת מי שנתייחד לזה שבידו ימסר כח ההכאה.

המטה – שרביטו של מלך

ונראה לכאור בזה עוד, דהנה באבות (פ"ה מ"ו) תנן עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואחד מהם הוא המטה. וכלל בידינו דכל הנבראים בערב שבת בין השמשות, הם בריאות ודברים רוחניים, [וכידוע שגם השדים המזויקים נבראו אז], וכמוכן בענין הלוחות והמכתב. ויש ללמוד מזה שהמטה מלבד היותו מטה כפשוטו, היה בו ענין רוחני.

והנה בתרגום יונתן עה"פ בפרשת שמות (ד', כ') זיקח משה את מטה האלוקים בידו כתב ונסיב משה ית חוטרא דנסב מן גנוניתא דחמוי והוא מספיר כורסי יקרא וכו' ועלו הקוק ומפרש שמא רבא ויקירא וביה אתעבידו ניסין מן קדם ה'. מבואר בדבריו דשם המפורש היה הקוק במטה. וכ"כ בת"י בפרשת בשלח (י"ד, כ"א). ועוד איתא במדרש דהים לא רצה ליבקע, ואמר לו הקב"ה למשה ואתה הרם את מטך ונמה את ידך, שהראה לו את שם המפורש החקוק במטה,

ואז ניאות הים ליבקע. ואיתא במדרש (וארא פ"ה, פ"ב ועוד) דהמטה הוא שרביטו של הקב"ה שנמסר למשה. והביאר הוא דכיון דשם המפורש הקוק בו הרי זה ממש כשרביטו של המלך.

הכאה במטה – הכאה ע"י הקב"ה

וכיון דנתבאר דהמטה היה מטה מיוחד שיש בו כח ההכאה והוא בריאה רוחנית שחקוק בו שם המפורש, ונחשב שרביטו של הקב"ה, אז יש לומר דבהכאה ע"י המטה נחשב זאת שהקב"ה בעצמו הוא המכה את מצרים ע"י המטה.

ולשכר את האוון אפשר לדמות ענין זה דכשהותמים בטבעת המלך הרי זה כדבר המלך ממש, כן עד"ז הוא ג"כ ענין המטה שהוא שרביטו של מלך ושם המפורש בו לעשות את המכות, שע"י זה חשיב שהמכות נעשות ע"י הקב"ה.

וסמך לדברים דע"י דשם המפורש הקוק על המטה, הרי זה נחשב שהקב"ה ככבודו ובעצמו הוא המכה את מצרים, נראה ללמוד מדברי מרן הגרי"ז זצ"ל בהא דמשה הרג את האיש המכה את רעהו בשם המפורש כדאיתא ברש"י בפר' שמות, וכיאר דהיה זה דין מיתה בידי שמים. למדנו מדבריו דהריגה ע"י שם המפורש, חשיב מיתה בידי שמים, וא"כ ה"נ בענין המטה יש לומר דע"י דשם המפורש הקוק בו, חשיב זה הכאה בידי שמים.

והא דהוצרך להיות שההכאה תחשב שנעשית ע"י הקב"ה ככבודו ובעצמו, ולכן הוצרך שההכאה תיעשה ע"י המטה דווקא, נראה לכאור עפ"י המבואר בחידושי מרן רי"ז הלוי בפרשת שמות שכתב דיציאת מצרים היתה צריכה להעשות דווקא ע"י הקב"ה בעצמו, והביא כן מדברי המדרש (מ"ר פט"ו) דמשה אמר להקב"ה וכי כך הבטחת לאבותם שביד בשר ודם אתה מוציא את בניהם. וזוהי ביאר דברי רבנו הגר"ה זיע"א דפירש הפסוק ד'לא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' לכל האותות והמופתים וגו' לעשות בארץ מצרים, והקשה הגר"ה דאע"פ דלעתיד לבא גם יהיו נעשים אותות ומופתים כמו שנעשו במצרים, וכדכתיב 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', וכיאר הגר"ה דאמנם כן דלעתיד לבא יהיו נעשים אותות ומופתים כמו שהיה במצרים, אבל במצרים היה זה ע"י נבואת משה, ולעתיד לבא יהיו נעשים ע"י נבואת סתם. וכיאר מרן הגרי"ז זצ"ל דבמצרים היה זה ע"י נבואת משה דשכינה מדברת מתוך גרונו, והיו צריכין לזה דע"י"ז יהא נחשב שזה נעשה ע"י הקב"ה ככבודו ובעצמו, אבל לעתיד לבא אין צריך שהנפלאות יהיו נעשים ע"י הקב"ה ככבודו ובעצמו, וע"כ אפשר להעשות גם ע"י נבואת שאר נביאים. ועפ"י"ז נראה לכאור הא דהוצרך שהמכות יהיו ע"י המטה בדווקא,

דלפי מה שנתבאר שבמסירת המטה שהוא שרביטו וחוקו בו שם המפורש והמכות כתובין בו שמסר הקב"ה למשה רבנו, חשוב שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא המכה את מצרים, הרי נמצא דההכאה עצמה נמי השיב שנעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וממילא השיב דנאות מצרים נעשתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכמש"כ מרן הגרי"ז זצ"ל דמוכרח הוא להיות כן דהגאולה תיעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולכן צריך דההכאה תיעשה ע"י המטה דווקא, דע"י זה השיב שזה נעשה ע"י הקב"ה בעצמו, ומבואר היטב הא דהשיב דהקב"ה בכבודו ובעצמו הוציאנו ממצרים.

ושרץ היאור צפרדעים וגו'. (ז', כ"ח). יש לדקדק למה נזכר דשרץ היאור צפרדעים, והלא עיקר המכה הוא שבאו בביתך ובכל המקומות, ומאי נפק"מ מהיכן באו אם מהיאור או ממקום אחר. וכמו דבמכת ערוב לא נאמר מהיכן בא הערוב.

ויש לומר דהנה בגמ' בפסחים דף נ"ג איתא דהנניה מישאל ועזריה מסרו נפשם על קידוש ה' ונכנסו לתוך כבשן האש, שדנו ק"ו בעצמן מהצפרדעים דנכנסו לתנוריהם בעודם רותחים, מדסמך תנוריק למשארותיך, ואימתי משארות מצויות אצל התנור בשעה שהתנור חם. הרי מבואר דמה שהצפרדעים נכנסו לתוך התנורים היה בזה מסירות נפש. והנה בגמ' בהגינה איתא דסלמנדרא כיון שהיא תולדת האש אין אש שולטת בה. מעתה י"ל דלכן הדגישה התורה שהצפרדעים שרצו מן היאור, לאפוקי שאינם תולדת אש, ואז אין אש שולטת בהם, ומשו"ה בכניסתן לתנור הוא מסירות נפש.

ויש להוסיף עוד דלהלן כתוב 'זימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצירות ומן השדות', וכתב בבעל הטורים לדייק דרק אלו שהיו בבתים בחצירות ובשדות מתו, אבל הצפרדעים שנכנסו לתוך התנורים נצלו ולא מתו. והטעם כתב משום דמסרו נפשם על קידוש השם כמה שנכנסו לתוך התנורים.

ולפי"ז מבואר היטב שצריך להדגיש הענין שכניסתם לתנורים היה

מס"נ, ואשר לכן בגמר המכה ניצלו, ולכן נזכר דבאו מן המים. ובטעם הדבר דאותם הצפרדעים שמסרו נפשם נצלו ולא מתו, יש לבאר ע"פ מש"כ רש"י בכמה מקומות דהמוסר נפשו על קידוש השם ע"מ לינצל אין נעשה לו נס, וכדחזינן אצל אברהם אבינו שמסר נפשו ונכנס לכבשן על קידוש השם שלא על מנת לינצל נעשה לו נס, אבל הרן שהיה אומר בלבו אם אברם נוצח אני משלו, לא נעשה לו נס, וכמש"כ רש"י בסו"פ נח, א"כ יש לומר שגם בצפרדעים נהג מדה זו, דאלו שמסרו נפשם שלא ע"מ לינצל נעשה להם נס.

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות בה ערוב. (ח', י"ח). צריך להבין אמאי לא נאמרה הפלאה זו רק במכת ערוב ולא בשאר המכות קודם לכן, שגם הם לא היו בישראל כמבואר במדרש דכל המכות לא היו בישראל.

ונראה לומר עפ"י דברי הגמ' בתענית על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון וכו' על היה רעה. ובמתני' שם איתא דהיה רעה מתריעין עליה, מפני שהיא מכה מהלכת. והיינו דמכה זו מחמת טבעה יכולה היא להגיע לכל מקום וע"כ צריך להתריע עליה בכל מקום.

ולפי"ז כל המכות שקודם לכן לא היה מחוייב מטבע המכה שיחיה כן אף לישראל, ולכן לא היה בזה שינוי טבע והפלאה, אבל בערוב שהיא מכה מהלכת, א"כ מצד טבעה ראוייה היא להלך גם אצל ישראל, א"כ יש בזה שינוי טבע והפלאה כמה שאינה בישראל.

ויש להוסיף בזה עוד, דבפסוק כתיב 'הנני משליח בך' והיינו דהיא מכה משולחת, וזהו כדאיתא בגמ' שם היה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת, איזהו משולחת נראית בעיר משולחת, בשדה אינה משולחת מן השמים. והיינו דאיכא אופנים שע"ז ניכר שהיא משולחת מן השמים, וזהו שאמר הכתוב הנני משליח בך, כלומר דיהא זה באופן שהיא משולחת, שעל כהאי גונא אמרינן דמתריעין עליה בכל מקום, ומשו"ה נאמרה הפלאה זו, דאף דהיה זה מכה המשולחת, מ"מ היה פדות והפלאה בישראל.

גדולת תורתו של הגאון בעל 'אמרי משה' צוק"ל

דברי זכרון בפתח משא חיזוק בישיבת 'אמרי משה' ירושלים, בפקודת השנה לבעל האמרי משה זצ"ל

היה עכשיו היארצייט של הגאון בעל האמרי משה זכר צדיק לברכה לחיי העולם הבא, שהוא היה כח התורה עצום, עמוד חזק מאד של תורה, כל מי שרואה את הספרים שלו רואה את הכח החזק, רב גובריה ורב חיליה, עוקר הרי הרים וטוחנן בסברא, מקיף את הענין מכל הצדדים, כל ענין כמה וכמה דפים, מפלפל כל הסוגיות מה שנוגע לזה, מוציא דרך, גדול מאד ועצום מאד, הוא היה גם מקים עולה של תורה, מרביץ תורה גדול, כשאוברים סברא של האמרי משה מיד יודעים שזה צריך להיות סברא חזקה, דבר גדול ועצום זה צריך להיות, עם תקיפות של סברא שבאה מכה הפלפול העצום שלו, גם רואים מזה קצת את העמל והיגיעת התורה שלו, להיות מונח בכל הסוגיות בש"ס ולפלפל מפה לשם ומשם לפה, זה משהו עצום הספר הקדוש הזה, ובאמת הוא זכה ששמעתתיה מתבדרין בבי מדרשא, שבהרבה מקומות לומדים סברא ויסוד ותירוץ של האמרי משה, כשרבנו חיים הלוי היה הרב בבריסק, היה הגאון בעל אמרי משה ראש הישיבה בישיבת תורת חסד, והוא היה תחת השפעת רבנו הגר"ח, כמו שרואים בספר שמביא כמה דברים בשם אדמו"ר הגר"ח.

שמעתי מעד שישב אצל זקני מרן הרב זצ"ל והיו מונחים שם שני ספרים אחד ליד השני, אמרי משה, ועוד ספר חשוב ומפורסם של אחד מגדולי ראשי הישיבות, והוא אמר שספר אמרי משה הרבה הרבה יותר חשוב מהספר השני, מכאן אני למד כמה החזיק מעוצמת הספר אמרי משה, ומכוחו העצום בתורה, מדובר כאן על עמוד התורה, דבר גדול מה שמרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל הקים ישיבה על שמו כי זכר אותו ועוד למד אצלו בבריסק, וזה כבוד התורה גדול מאד, שזוכרים ויודעים ומקימים ישיבה לזכר נשמתו הטהורה, וזכותו תעמוד לישיבה, לכל עמלי התורה כאן, ללומדים שיגדלו בתורה להבין ולהשכיל ולהיות תלמידי חכמים אמיתיים בישראל, ולכל רבני הישיבה שיזכו להגדיל תורה ולהאדירה.